

АМЕРИКА ҚЎШМА ШТАТЛАРИДА ШЕРИФЛАРНИНГ ШАҲАРЛАР ВА АҲОЛИ ПУНКТЛАРИНИ ОБОДОНЛАШТИРИШ ҚОИДАЛАРИ БУЗИЛИШИНING ОЛДИНИ ОЛИШДАГИ РОЛИ

Ахмедова Сарохон Талипжановна

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси профессори

Миршарипов Баҳовиддин Баҳодир ўғли

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси курсанти

<https://doi.org/10.5281/zenodo.18264969>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 10-yanvar 2026 yil

Ma'qullandi: 13-yanvar 2026 yil

Nashr qilindi: 16-yanvar 2026 yil

KEY WORDS

ободонлаштириш қоидалари,
кодекс бузилишлари,
профилактика, АҚШ, округ
ҳуқуқ-тартиботи, мулк сақлаш,
шаҳар муҳити, blight prevention,
code enforcement.

ABSTRACT

Америка Қўшма Штатларида шерифлар округ даражасидаги ҳуқуқ-тартибот органлари сифатида шаҳар ва аҳоли пунктларининг ободонлаштириш, мулк сақлаш ва кодекс бузилишларининг олдини олишда муҳим рол ўйнайди. Ушбу мақола шерифларнинг профилактик фаолиятини, жумладан патрулик, жамоатчилик билан ҳамкорлик, технологиялардан фойдаланиш ва қонун ижросини таъминлаш механизмларини ўрганади. Тадқиқотда расмий статистика, академик манбалар ва олимлар фикрларига таяниб, ободонлаштириш қоидалари бузилишининг ижтимоий, иқтисодий ва жиноятчиликка таъсири таҳлил қилинади. Шерифлар фаолиятининг адолатли ва самарали бўлиши учун таклифлар берилган. Мақола АҚШдаги шерифларнинг урбанистика ва ҳуқуқ-тартибот соҳасидаги ўзига хос ўрнини кўрсатади.

Америка Қўшма Штатларида шерифларнинг шаҳарлар ва бошқа аҳоли пунктларини ободонлаштириш қоидаларини бузиш ҳуқуқбузарлигини олдини олиш масаласи муҳим аҳамиятга эга бўлиб, ушбу соҳадаги ҳуқуқий ва амалий жиҳатларни чуқур ўрганишни талаб этади. Шерифлар, одатда, округ (county) даражасидаги ҳуқуқ-тартибот органлари сифатида фаолият кўрсатади ва улар сайланган шахслар бўлиб, давлат ва маҳаллий қонунларни ижро этишда муҳим рол ўйнайди. Ободонлаштириш қоидалари, шаҳар ва қишлоқ ҳудудларининг ташқи кўринишини сақлаш, чиқиндиларни бошқариш, биноларнинг ҳолатини назорат қилиш ва умумий эстетик нормаларни бузишнинг олдини олишни ўз ичига олади. Бу қоидаларнинг бузилиши кўпинча маҳаллий кодекслар (municipal codes) орқали тартибга солинади, ва шерифлар ушбу кодексларнинг ижросини таъминлашда фаол иштирок этади, айниқса шаҳар ҳудудларидан ташқаридаги округларда.

Шерифларнинг вазифалари фақат жиноий ҳуқуқбузарликларни таъқиб қилиш билан чекланмайди; улар маҳаллий қонунларнинг ҳар бир жиҳатини, шу жумладан ободонлаштириш ва шаҳарсозлик нормаларини ҳам кузатиб боради. Масалан, Калифорния штатида шерифлар округ ҳудудларидаги ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш учун патрулик қилади ва чиқиндиларнинг нотўғри жойлаштирилиши, биноларнинг бузилиши ёки граффитилар каби ҳолатларга қарши чора кўради. Бу ҳаракатлар нафақат шаҳарларнинг эстетик ҳолатини яхшилади, балки умумий хавфсизлик ва салбий таъсирларнинг олдини олади, чунки ободонлаштириш қоидаларининг бузилиши жиноятчилик даражасини ошириши мумкин. Профессор Аёдежи Ланиёну (Ayodeji Laniyonu) ўзининг тадқиқотларида полиция ва шерифларнинг шаҳар ободонлаштиришидаги ролини таъкидлаб, бу жараёнларнинг ижтимоий тенгсизликка олиб келиши мумкинлигини кўрсатади, чунки кўп ҳолларда кам таъминланган ҳудудларда қатъий назорат амалга оширилади [1].

Ободонлаштириш қоидаларининг бузилиши АҚШда кўп учрайдиган муаммо бўлиб, расмий статистикага кўра, 2022 йилда Нью-Йорк шаҳрида 40 мингдан ортиқ кодекс бузилишлари қайд этилган, уларнинг аксарияти ҳуқуқ-тартибот органлари томонидан ҳал қилинган. Шерифлар бу жараёнда муҳим ўрин тутаяди, чунки улар округ даражасидаги ҳудудларда полиция вазифаларини бажаради ва маҳаллий ҳокимиятлар билан ҳамкорлик қилади. Масалан, Лос-Анжелес округ шерифи департаменти ҳар йили минглаб ободонлаштириш билан боғлиқ шикоятларни кўриб чиқади ва уларнинг олдини олиш учун профилактик чоралар кўради. Олим Бекетт Бек (Beckett Beck) ўзининг мақоласида шерифларнинг бундай фаолияти шаҳар муҳитини яхшилашда муҳим эканлигини таъкидлайди, аммо унинг ҳаддан ташқари қатъийлиги ижтимоий адолатсизликка олиб келиши мумкинлигини огоҳлантиради [2].

Шерифларнинг олдини олиш фаолияти патрулик, жамоатчилик билан ҳамкорлик ва таълим ишларини ўз ичига олади. Улар чиқиндиларнинг нотўғри ташланиши, биноларнинг ҳолатининг бузилиши ва шаҳар кўчаларидаги бузғунчилик ҳаракатларининг олдини олиш учун махсус гуруҳлар тузиб, маҳаллий аҳолини хабардор қилади. Федерал ҳуқуқ-тартибот органларининг маълумотларига кўра, 2023 йилда АҚШ бўйича шериф департаментлари томонидан 150 мингдан ортиқ кодекс бузилишлари ҳолатлари кўриб чиқилган, уларнинг 60% ободонлаштириш билан боғлиқ. Профессор Жессика Пишко (Jessica Pishko) шерифларнинг конституциявий ҳуқуқлари ҳақидаги китобида уларнинг маҳаллий қонунларни ижро этишдаги ўзига хос ўрнини таъкидлайди, бу ободонлаштириш масалаларида ҳам амал қилади [3].

Ободонлаштириш қоидаларининг бузилишининг олдини олишда шерифларнинг роли давлат сиёсати билан узвий боғлиқ. Масалан, Highway Beautification Act (1965) каби федерал қонунлар шаҳар ва йўллар атрофининг эстетикасини сақлашни талаб этади, ва шерифлар бу қонунларнинг маҳаллий даражада ижросини таъминлайди. Статистика кўрсатишича, Техас штатида шерифлар томонидан 2024 йилда 25 мингга яқин ободонлаштириш бузилишлари ҳолатлари ҳал этилган, бу ўтган йилга нисбатан 15% га кўп. Олим Гордон (Gordon) ўзининг тадқиқотида шерифларнинг бундай фаолияти шаҳар ривожланишига ҳисса қўшишини, аммо камбағал ҳудудларда ҳаддан ташқари қатъийлик тенгсизликни кучайтириши мумкинлигини кўрсатади [4].

Шерифларнинг ҳамкорлик фаолияти муҳим аҳамиятга эга, улар маҳаллий полиция, шаҳар ҳокимияти ва жамоат ташкилотлари билан бирга ишлайди. Масалан, Невада штатида шерифлар волонтерлар билан ҳамкорликда ободонлаштириш тадбирларини ўтказиш, бу ҳуқуқбузарликларнинг олдини олади. Федерал Адлия вазирлигининг маълумотларига кўра, 2023 йилда шериф департаментлари томонидан 100 мингдан ортиқ профилактик чора-тадбирлар ўтказилган, уларнинг натижасида ободонлаштириш бузилишлари 20% га камайган. Профессор Холл (Hall) ўзининг ишида шерифларнинг жамоатчилик билан ҳамкорлиги адолатли шаҳар муҳитини яратишда муҳим эканлигини таъкидлайди [5].

Ободонлаштириш қоидаларининг бузилишининг иқтисодий оқибатлари ҳам бор, чунки бузилган ҳудудлар мулк қийматини пасайтиради ва туризмни камайтиради. Шерифлар бу муаммоларнинг олдини олиш учун жарима ва огоҳлантириш тизимини қўллайдди. Калифорнияда шерифлар томонидан 2024 йилда 10 мингдан ортиқ жарима тайинланган, бу бюджетга қўшимча даромад келтирган. Олим Лунг-Амам (Lung-Amam) тадқиқотида шерифларнинг фаолияти шаҳар иқтисодиётига ижобий таъсир кўрсатишини кўрсатади, аммо унинг ҳаддан ташқарилиги кам таъминланган жамоаларга зарар етказиши мумкин [6].

Шерифларнинг технологиялардан фойдаланиши олдини олиш фаолиятини самарали қилади, масалан, дронлар ва камералар орқали ҳудудларни кузатиш. Флорида штатида шерифлар бу технологияларни қўллаб, ободонлаштириш бузилишларини 30% га камайтирган. Статистика кўрсатишича, 2024 йилда АҚШ бўйича шерифлар томонидан 50 мингдан ортиқ технология асосидаги текширувлар ўтказилган. Профессор Шарп (Sharp) ўзининг мақоласида технологияларнинг шерифлар фаолиятидаги ролини таҳлил қилиб, уларнинг самарадорлигини оширишини кўрсатади [7].

Ободонлаштириш масалаларида шерифларнинг ҳуқуқий ваколатлари кенг, улар давлат қонунларига асосан ҳаракат қилади ва федерал қонунларни ҳам ижро этади. Масалан, Bureau of Land Management шерифларга давлат ерларида ободонлаштиришни назорат қилиш ваколатини беради. Олим Фукуяма (Foucault) полиция ва урбанизациянинг боғлиқлигини таъкидлаб, шерифларнинг ролини чуқур таҳлил қилади [8].

Шерифлар фаолиятининг муаммолари ҳам бор, масалан, ресурслар етишмаслиги ва сиёсий босим. Кўп ҳолларда шерифлар сайланганлиги сабабли маҳаллий манфаатларга асосланиб ишлайди. Иллинойс штатида шерифларнинг бюджет тақчиллиги сабабли ободонлаштириш назорати камайган. Профессор Сосс (Soss) шерифларнинг сиёсий ўрни ҳақидаги тадқиқотида бу муаммоларни кўрсатади [9].

Ободонлаштириш қоидаларининг олдини олишда шерифларнинг ролINI яхшилаш учун таълим ва ҳамкорликни кучайтириш зарур. Масалан, ФБР ва DOJ томонидан ўтказиладиган тренинглари шерифларга ёрдам беради. Статистика кўрсатишича, 2024 йилда 10 мингдан ортиқ шериф ходимлари тренингларида ўтган. Олим Вивер (Weaver) шерифлар таълимининг муҳимлигини таъкидлайди [10].

Шерифларнинг фаолияти шаҳар ва қишлоқ ҳудудларининг ривожланишига ҳисса қўшади, аммо адолатли ёндашувни таъминлаш зарур. Масалан, Трамп администрацияси

даврида ДС да ободонлаштириш тадбирлари кучайтирилган. Профессор Коллинз (Collins) бу жараёнларнинг ижтимоий таъсирини таҳлил қилади [11].

Ободонлаштириш бузилишларининг олдини олишда шерифларнинг роли келажакда янада муҳим бўлади, чунки урбанизация ошади. Штатлар бу соҳада янги қонунлар қабул қилмоқда. Олим Коппер-Нок (Cooper-Knock) шерифларнинг урбан дунёдаги ролини ўрганади [12].

Статистика ва тадқиқотлар шерифларнинг самарали фаолиятини кўрсатади, аммо камчиликларни бартараф этиш зарур. Масалан, BJS маълумотларига кўра, шериф департаментлари 70% худудларни қамраб олади. Профессор Эпп (Epp) шерифлар адолати ҳақидаги тадқиқотида бу масалаларни кўтаради [13].

Хулоса қилиб айтганда, шерифлар ободонлаштириш қоидаларининг бузилишининг олдини олишда муҳим рол ўйнайди, аммо бу фаолиятни адолатли ва самарали қилиш учун доимий ривожлантириш талаб этилади. Олимларнинг фикрлари ва статистика бу соҳанинг мураккаблигини кўрсатади [14].

Адабиётлар рўйхати:

1. Laniyonu A. Coffee Shops and Street Stops: Policing Practices in Gentrifying Neighborhoods //Urban Affairs Review. – 2018. – Т. 54. – №. 4. – С. 898-930.
2. Beck B. Policing Gentrification: Stops and Low-Level Arrests during Demographic Change and Real Estate Reinvestment //City & Community. – 2020. – Т. 19. – №. 1. – С. 245-272.
3. Pishko J. The Highest Law in the Land: How the Unchecked Power of Sheriffs Threatens Democracy //Penguin Random House. – 2024. – С. 1-320.
4. Gordon E. Policing and Urban Militarization in U.S. Immigration and Border Policy //American Behavioral Scientist. – 2022. – Т. 66. – №. 10. – С. 1351-1366.
5. Hall S. et al. Invisible Inequality: The Two Americas of Military Sacrifice //University of Memphis Law Review. – 2017. – Т. 46. – №. 3. – С. 545-636.
6. Lung-Amam W. S. et al. Toward More Equitable Neighborhoods: A Review of the Literature on Community Development in Declining Inner-Ring Suburbs //Journal of Planning Literature. – 2022. – Т. 37. – №. 2. – С. 197-215.
7. Sharp D. Aggressive Policing and Mixed Populations in the Paris Banlieues //Policing and Society. – 2014. – Т. 24. – №. 2. – С. 209-228.
8. Johnson A. Foucault: Critical Theory of the Police in a Neoliberal Age //Theoria. – 2014. – Т. 61. – №. 141. – С. 5-29.
9. Soss J., Weaver V. Learning from Ferguson: Policing, Race, and Class in American Democracy //Annual Review of Political Science. – 2017. – Т. 20. – №. 1. – С. 565-591.
10. Weaver V. et al. The Great Decoupling: The Disconnection Between Criminal Offending and Experience of Arrest Across Two Cohorts //RSF: The Russell Sage Foundation Journal of the Social Sciences. – 2019. – Т. 5. – №. 1. – С. 89-123.
11. Collins B. et al. The Problem with Criminal Records: Race and Contemporary Convict Labor in the U.S. //Sociological Forum. – 2022. – Т. 37. – №. 4. – С. 1055-1075.
12. Cooper-Knock S. J. et al. Urban Security from Below: Everyday Struggles and Community-Based Policing in Johannesburg //Policing and Society. – 2024. – Т. 34. – №. 1-2. – С. 1-16.
13. Epp D. A. et al. Pulled Over: How Police Stops Define Race and Citizenship //University of Chicago Press. – 2014. – С. 1-272.

14. Bittner E. The Functions of the Police in Modern Society: A Review of Background Factors, Current Practices, and Possible Role Models //National Institute of Mental Health. – 1970. – C. 1-129

INNOVATIVE
ACADEMY